

PLASTİK SANATLARDA KAYNAK OLARAK EDEBİ METİNLERİN KULLANIMI

The Use Of Literary Texts As A Source In Plastic Arts

Dr. Öğr. Üyesi. Caner ŞENGÜNALP

Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Heykel Bölümü, Erzurum/Türkiye

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7167-9167>

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, plastik sanatların yaratım sürecinde edebi metinlerin kavramsal bir çerçeve olarak kullanılma potansiyellerini irdelemek, uygulama ve düşünme biçimleri bağlamında birbirinden farklı bu iki mecranın kendi dinamikleri özelinde kaynaşma ihtimallerini sorgulamaktır. İnsanlığın kullandığı en kapsamlı, en karmaşık ifade biçimlerinin başında gelen dilin fiziksel platformda kalıcılığını sağlayan yazın sanatının imgelem bağlamında görsel sanatlara zengin bir alegori havuzu oluşturuyor olması, onu izlenime dayalı sanatların kendi üretim pratiklerinde kullanılmalarını tetiklemiş, görsel sanatları metnin imgelem düzleminde bir tür tamamlayıcı rol üstlenmelerine zemin hazırlamıştır. Bu disiplinlerarası söyleşinin altında yatan en önemli göstergelerin başında anlam ve biçim ilişkisi gelmektedir. Tarihsel süreçte sanatın varoluş nedenleri dönemin sosyo kültürel, politik ve estetik dinamiklerine göre değişim gösterse de, belirli dönemlerde kendi ontolojik yapısını sorgulayarak hikâyesiz bir forma bürünse de, genellikle biçimselliğinin altında yatan bir hikâye mevcuttur. Bu hikâyenin kodları mitolojik, dinsel, siyasi ya da toplumsal meseleler üzerinden oluştuğu gibi, edebi metinler de sanat pratiklerinin zaman zaman katalizörü haline gelmiştir. Özellikle son 30 yılda sosyo politik sorunları sanatın ana tartışma zemini haline getiren güncel sanat pratikleri, bu hikâye anlatma geleneğini yeniden gündeme getirdi, edebiyatı bu periyodun bir tür ilham alma mecrasına dönüştürdü. Bu ekseninde edebi metinlerin kuramsal bir altyapı olarak kullanılma amaçları üzerinden, sanat ve edebiyat arasında kurulan diyalogun ürettiği yeni bağlamlar ortaya çıkarılacak, yaratılan bu disiplinler ötesi paylaşım ortamı aracılığıyla izleyiciye sunulan iki perspektifli okuma imkânının sağladığı çoklu boyutlar incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat, Plastik Sanatlar, Güncel Sanat

ABSTRACT

The purpose of this study is to examine the potential of using literary texts as a conceptual framework in the creation process of the discipline of plastic arts, and to question the possibilities of the fusion of these two different media in the context of their practice and thinking styles. The fact that the literary art, which provides the permanence of language, which is one of the most comprehensive and complex forms of expression used by humanity, on the physical platform, creates a rich pool of allegories for visual arts in the context of imagination, has triggered the use of impression-based arts in their own production practices, and the visual arts assume a kind of complementary role in the imagination plane of the text. prepared. One of the most important indicators underlying this interdisciplinary conversation is the relationship between meaning and form. Although the reasons for the existence of art vary according to the socio-cultural, political and aesthetic dynamics of the period in the historical process, although it takes a form without a story by questioning its ontological structure in certain periods, there is usually a story underlying its formality. Just as the codes of this story are based on mythological, religious, political or social issues, literary texts have become the catalysts of art practices from time to time. Contemporary art practices, which have made socio-political problems the main discussion ground of art especially in the last 30 years, brought this tradition of storytelling back to the agenda, transforming literature into a kind of inspirational medium of this period. On this axis, new contexts produced by the dialogue between art and literature will be revealed through the purposes of using literary texts as a theoretical infrastructure, and the multiple dimensions provided by the two-perspective reading opportunity offered to the audience through this transdisciplinary sharing environment will be examined.

Keywords: Literature, Plastic Arts, Contemporary Art

1.GİRİŞ

Kişi gözünü kapayıp romanı bir bütün olarak düşündüğünde, sayısız basitleştirme ve çarpıtmaları olmakla birlikte onun, yaşamın aynadaki görüntüsüne sahip bir yapıt olduğunu görebilir. Her durumda romanın, insanın aklında belirli bir biçimin görüntüsünü, bir an için kareler, bir an sonra Uzak Doğu tapınakları, bir an için dışarıya uzanan payanda ve kemerleri, yine bir an sonra İstanbul'daki Ayasofya Kilisesi'nin kubbelerini ve sağlam yoğunluğunu canlandıran bir yapısı vardır (Wolf, 1987:85).

Virginia Woolf, Kendine Ait Bir Oda

Edebiyat ve plastik sanatlar yüzyıllardır birçok yöntemle bir araya getirilen, belirli ortaklıklar ve farklılıklar taşıyan, gerek kavramsal gerek biçimsel bağlamda birbirlerini besleyen değişken bir ilişkinin iki başat disiplini olmuşlardır. Tarihsel süreçte birçok amaçla aynı platformda buluşturulan edebiyat ve sanat, uzunca bir süre dinsel bir paydada buluşmuş, ortaklıkları didaktik bir hizmet üzerine kurgulanmıştır. Ortaçağ katedrallerindeki resimler ve vitraylar, okuryazar olmayan insanlar için Hristiyan hikâyelerini imgelerle anlatmış, kutsal metinlerin görsel aktarıcısı işlevi görmüşlerdir.

İki disiplin arasındaki ilişki, felsefi düzlemde de yoğun bir gündem oluşturmuş, filozofların konuya dair teori üretmelerini de tetiklemiştir. Varoluş felsefesinin en önemli temsilcilerinden biri olan Jean Paul Sartre'a göre "sözcükler artık onun malı değildirler, yazarın kendisi değildiler; ama bu yabancı aynalara gök, toprak ve kendi yaşamı yansıtıyordu ve sonunda bu sözcükler şeylerin kendisi ya da şeylerin kara özü olup çıkıyordu" (Sartre, 2008: 23). Birbirleriyle doğru frekanslarda buluşturulduklarında, birbirlerinin kör noktalarını aydınlatma potansiyelini bünyelerinde barındıran bu iki disiplinden edebiyat, Sartre için belirli bir tanım kalıbına uymaz. Ona göre sahip olduğu devingen yapısı, kapsadığı farklı dalların birbirinden ayrılması ve gerçeği bir tür kurgu gibi anlatması gibi özellikleri nedeniyle edebiyatı tam olarak tanımlamak güçtür. Ancak yine de, edebiyatın çok sayıda tanımı vardır.

Jean-Paul Sartre, edebiyatı, nesnelliğin birçok görünüşü altında kendini gösteren öznel, ustalıklı örüntülenmiş organize yapısı, kendini yansıtan bir fikir yumağı, tarihin bir anından ibaret olduğunu, ancak ortaya çıkardığı sırlarla insana aniden ölümsüzleşen tarihsel bir ana ilişkin bilgi veren ve istemsizce yürütülen bir bilgi alışverişinin yaşandığı karmaşık bir mecra olarak tanımlar (Sartre, 1995). Yazarlar, sanatçılar, okuyucular ve izleyiciler için edebiyat ve sanatın etkileşimi biçim ve içerikle ilgili soruları gündeme getirirken, bu disiplinlerarası ilişkide görsel ve yazılı dilin yorumlanması, uyarılma, çeviri, yeniden yazma, etki, yaratıcılık, özgünlük ve izleyici rolleri gibi mefhumlar, imaj ve kelime arasındaki sınırlar reddedildiğinde ortaya çıkması muhtemel kavramlardır. Bu bağlamda "dilbilimci Ferdinand de Saussure, imin [gösterge] keyfiliğini, yani imleyen [gösteren] (sözcük) ile imlenen [gösterilen] (belirtilen nesne ya da kavram) arasında rastlantısal, uzlaşım ve tarihsel nitelikte bir bağ olduğu görüşünü benimser"(Faucault, 2013:10). Fransız düşünür Michel Foucault bu iki disiplin arasında herhangi bir üstünlük arayışının da doğru olmayacağını savunarak bu tezini şu ifadelerle desteklemiştir:

Dilin resimle olan bağlantısı sonsuz bir ilişkidir. Bunun nedeni sözün yetersizliği ve görünenin karşısında kapatmaya boşuna uğraşacağı bir açığın olması değildir. Bunlar birbirlerine indirgenemez niteliktedirler: gördüğümüz şeyleri istediğimiz kadar anlatalım, görünen şey hiçbir zaman söylenen şeyin içine sığmaz ve söylenmekte olan şey imgeler, eğretilmeler, kıyaslamalar aracılığıyla istendiği kadar gösterilmeye çalışılsın, bunların ışıklarını saçtıkları yer gözlerin gördüğü değil de, sentaksın ardışıklığının tanımladığı yerdir"(Foucault, 2001:35-36).

Ancak İngiliz yazar ve sanat eleştirmeni John Berger görmenin her şeyden önce gelen bir eylem olduğunu ifade etmiş ve bu görüşünü şöyle dile getirmiştir; "görme konuşmadan önce gelmiştir. Çocuk konuşmaya başlamadan önce bakıp tanımayı öğrenir. Ne var ki başka bir anlamda da görme sözcüklerden önce gelmiştir. Bizi çevreleyen dünyada kendi yerimizi görerek buluruz. Bu dünyayı sözcüklerle anlatırız ama sözcükler dünyayla çevrelenmiş olmamızı hiçbir zaman değiştiremez"(Berger, 1995: 7). Fransız göstergebilimci ve edebiyat eleştirmeni Roland Barthes, yapıt ile metin arasında belirli farklılıklar olduğunu savunmuş, yapıtın bir töz parçası olduğunu ve uzamda bir yer işgal ettiğini, metnin ise yöntemsel bir alanda devindiğini ileri sürmüştür. Barthes'e göre:

Yapıt ile metin arasındaki bu karşılık Lacan'ın önerdiği ayrımı anımsatabilir (ancak bu ayrımı kesinlikle kavramı kavramına yeniden üretmez): gerçeklik kendini gösterir, gerçek ise kendini kanıtlar; yapıt da kendini gösterir, metin ise kendini kanıtlar, belli kurallara uyararak (ya da belli kuralara karşı gelerek) kendini konuşturur; yapıt elde tutulur, metin dilde tutunur: Bir söylemin içinde bulunmadığı sürece var olamaz (ya da daha doğrusu bu özelliğinin farkında olduğu için metin olur); metin yapıtın parçalara ayrıştırılması değildir; yapıt, metnin hayali kuyruğunu oluşturur. Ya da bir başka ifadeyle: Metin kendisini yalnızca bir çalışmada, bir üretimde sunar. Bu nedenle de metin (örneğin bir kütüphanenin rafında) duramaz; metnin oluşturucu özelliği, onun içinden geçme özelliğidir. Metin özellikle yapıtın, aslında çok sayıda yapıtın içinden geçmeyi becerir (Barthes, 2013: 71).

Fransız felsefeci ve fenomenolog Maurice Merleau-Ponty de bu iki disiplin arasındaki ilişki düzeyini şöyle özetlemiştir; “göz, dünyayı görür ve dünyada tablo olmak için eksik olanı ve palette tablonun beklediği rengi ve bitirildiğinde bütün bu eksikliklere yanıt veren tabloyu görür ve başkalarının tablolarını, başkalarının başka eksikliklere yanıtlarını görür. Bir dilin ya da yalnızca o dilin sözcük dağarcığının ve söz kuruluşlarının olası kullanımlarının sınırlayıcı bir envanteri yapılamayacağı gibi, görünürü sınırlayıcı bir envanter de yapılamaz”(Ponty, 2012:38). Alman varoluşçu filozof Martin Heidegger'e göre ise:

Edebiyat rastlantısal olana ilişkin başıboş düşünceler değildir, saf tasarımın ve hayalin gerçek olmayana yönelik hareketi de değildir. Açıklıkta aydınlatan bir taslak olarak edebiyatın üst üste katlayan ve biçimin parçasına fırlattığı, onu gerçekleştiren açık olandır, varlığın ortasındaki açıklığın içinde açık olanı da böylelikle parlatır ve çinlatur. Eserin varlığına yönelik bu varlık bakışında ve var olanın hakikatinin gerçekleşmesine ilişkin ilgisinde, edebiyatın daha doğrusu taslağın gücünün, imgelem ve tasarımlama tarafından yeterince düşünümlüp düşünülemediği kuşkuludur. Edebiyatın geniş fakat deneyimlenmemiş varlığı, hakkında düşünülmesi gereken kuşku bir şey sayıldı” (Heidegger, 2007:63).

Dilin varlığın evi olduğunu savunan ve birçok kavramı varlık felsefesinin bağlamına taşıyan Heidegger'e göre “sanatın varlığı edebiyattır. Edebiyatın varlığı hakikati kurmaktır”(Heidegger, 2007: 65).

Belirli felsefi düşüncelerle rasyonalizasyonun benimsenmesi arasında tarihsel bir ilişki vardır. Hayal gücünün ve edebi metinlerin rasyonalist felsefede bile belirli bir rol oynadığı ifade edilebilir. Örneğin “Edmund Husserl'in felsefesi için temel öneme sahip olan Descartes'ta, hayal gücü, duyu deneyimine dayandığı sürece, net ve farklı fikirler gelişemez. Ona göre meditasyonlar, son derece yaratıcı ve duysal tanımlama egzersizleri içermekle birlikte, bunlar edebi bir metinden ayrılabilir”(Gosetti, 2009:89). Amerikalı felsefe profesörü Alan Gewirth'in belirttiği gibi: “kritik fikirler, yani zihnin kendisi tarafından keyfi olarak birleştirilen fikirler ile zihnin nesnel gerçekliklerine eklemekten keşfettiği fikirler arasında bir ayrım mümkündür”(Gewirth 1998, 91). Descartes, duyu deneyiminin kendisini bir belirsizlik kaynağı olarak gördüğü için zorluk daha fazladır ve böylece yaratıcı tasarımlar algısal bir gerçeklik görünümü veya hissine sahip olabilirler. Sartre da bu iki disiplin arasındaki farklılıklara dikkat çekmiş, yazının bir imgeler bütünlüğü ortaya koyduğunu, plastik sanatların ise doğrudan doğruya şeylerin kendisini ortaya çıkardığını vurgulamıştır. Sartre'a göre 16. yüzyılda edebi metinler ve plastik sanatlar aynı düzlemde değerlendiriliyorlardı. Bu dönemin en önemli figürlerinden biri olan Michelangelo “sessiz sanatları, resmi ve heykeli konuşuracak bir dil yaratmayı, alegori ve simgeleri çoğaltmayı araştırır durur. Sistine Kilisesi'nin tavanına resmin diliyle bir kitap yazar; mermeri zorla dile getirmek için elinden geleni ardına koymaz” (Sartre, 1999: 37).

Bu ilişkinin yarattığı etkiler Antikçağ felsefecilerinin de ilgisini çekmiş, bu konuda geliştirdikleri fikirlerine, önemli yapıtlarında yer vermişlerdir. Platon Devlet isimli kitabında ve Aristo da Poetika isimli eserinde şiir ve resim benzeşmesiyle temsiliyet ve mimesis kavramı üzerinden başlattıkları edebiyat ve görsel sanatlar arasında ilişki kurma çabası, Horatius'un Ars Poetica metninde şiirin konuşan bir resim, resmin ise sessiz bir şiir olduğu düşüncesiyle, hiyerarşik bir etkileşim yaratma refleksinin ötesine geçerek ilk kez iki alanın ilişkisi tartışmaya açılır.

Temsiliyet bağlamında gelişen bu tartışma, Rönesans'ta gözle görülemeyecek olan görsel yapıtın ancak şiir dilinde var olabileceği fikriyle birlikte, şiirin üstünlüğü yargısını getirir. Fakat Rönesans'ın hemen ardından gelen Aydınlanma Çağı'yla yaşanan dönüşüm resim sanatını da etkilemiş, beraberinde getirdiği romantizm, klasizm, realizm gibi akımlar görsel imgenin ön plana çıkmasını sağlamıştır. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte resim sanatındaki

iki boyutlu imgelerin, önce sinema sanatı aracılığıyla yeni bir boyut kazanması, daha sonra televizyon vasıtasıyla çok geniş kitlelere ulaşabilmesi görsel kültürün egemenliğinin ilanıyla sonuçlanır (Ateş, 2015:22).

Tüketim tarzlarının, yaşam alışkanlıklarının, eğitimin, sağlık hizmetlerinin, medyanın kendini giderek görsel nesnelere üzerinden anlamlandırıldığı bu süreçte her türlü kültürel organizasyon ve sanat nesnesi de benzer deneyimlerin birer aktörleri haline gelmektedirler.

2.EDEBİYAT VE PLASTİK SANATLAR İLİŞKİSİ

Edebiyat ve sanat arasında yüzyıllardır süren etkileşim ve işbirliği, birbiri üzerlerinde üstünlük ya da baskınlık kurmak yerine, kurgulandıkları her ortamı dengelemeye çalışan metin ve imge kombinasyonlarını içerir. Birbirini yaratıcılık konusunda tetikleyen bu girift ilişkiyi zaman zaman eleştirmeye, kıyaslamaya ya da bu ilişkiden kuşkulandırmaya iten neden, her ikisinin de metinlerarasılık, adaptasyon ve çeviri fonksiyonları gibi öznel yorumlar içermeleridir. Bu karşılıklı ilişki, bizi her iki disiplini diğerine göre düşünmeye zorlayarak, bu pratiklerin sahip oldukları iletişim, temsil, anlatı ve estetik rolleri göz önünde bulundurmamıza olanak tanımaktadır.

“Sanat yapıtları herhangi bir boşlukta üretilmemiştir: Her sanat yapıtı bir tür sanatsal alan olarak adlandırılabilir bir şeyle çevrilidir ve bu alan sanat alıcılarını, satıcılarını, eleştirel sanatsal gelenekleri, edebi yaklaşımları, güncel felsefi fikirleri, politik ve sosyal yapıtları ve daha pek çok şeyi içermektedir” (Hermeneu, 1975: 3). Sanatın etki alanında yer alan dinamikler arasından edebiyat genellikle görsel işaret eder, ancak görsel sanatlarla olan etkileşimi bir görüntünün temsilinden daha fazlasını iletebilir. Bu bağlamda hem edebiyattan hem de görsel sanatlardan esinlenen bir çalışma, sanatçıların, yazarların ve izleyicilerin ya da okuyucuların faaliyetlerinin yeniden yorumlama, yeniden yazma ve yeniden canlandırma gibi süreçlerin hangisiyle ve nasıl bir bağlantı kurulduğunu sorgulamayı teşvik eder (Benjamin, 2014). Alman filozof Edmund Husserl de *“sanat ve edebiyata, özellikle ikincisine, yenilenme veya yeni oluşumlar için bir model olarak bakar, çünkü edebiyat üretilen yeni formlarda birçok özelliğin ve motivasyonun sürekliliğini sağlar”* (Gosetti, 2007: 88). Edebiyat ve sanatın bu etkileşimleri aslında kökenlerinde ilineksel niteliğe sahiptir, çünkü çalışmayı ortaya koyan kişi, bir okuma veya görüntüleme eylemi tasvir eder. Bununla birlikte edebiyat ve sanat bir araya geldiklerinde sadece eleştirel bir analiz etkinliğine değil, aynı zamanda teorik bir sorgulamaya da zemin hazırlarlar. Hem görsel hem de yazılı olan metinler ve görüntüler, bir yandan biçim ve içerikle ilgili düşüncelerin gelişimini teşvik ederken, diğer taraftan temsil, anlatım, çerçeveleme, hareket, durağanlık, benzetme gibi ortak özelliklerin birbirleriyle bağlantı kurmasıyla beraber, edebi ve sanatsal teorilerin problematiklerini açıklığa kavuşturabilir ve karmaşıktırabilirler.

Üretkenliğin ve sınırlayıcılığın bir arada tezahür ettiği bu gerilimli ilişkide, resim, illüstrasyon, heykel, fotoğraf veya enstalasyonun, edebi metinlerin tüm biçimleriyle kesiştiği noktalarda konumlanan edebiyat ve sanat ilişkisi tarihi boyunca hep canlıydı. Çünkü sanat mağara döneminden, yazılan kahramanlık destanlarına, İlkçağdan günümüze değin hikâye anlatma geleneğine sahip etkileşimli bir alandır. Örneğin Boticelli, Homeros’un *Odesa* isimli yapıtının belirli bölümlerini kendi sanatına kaynak olarak kullanması, klasik sanatın ilkelerini benimseyen Ön Rafaelloculuk akımının kendilerine çıkış noktası olarak belirledikleri ve Yunan mitolojisinin önemli bölümleri üzerinden gerçekleştirilen antik *Sperlonga* heykelleri, Ayasofya’da dini metinlerden esinlenerek yapılan dokuzuncu ve onuncu yüzyıl *Bizans Mozaikleri* gibi yapıtlar, görsel sanatçıların yazılı metinler üzerinden gerçekleştirdikleri projelerdir. Bunlarla birlikte:

İsa’nın dört öğretisini ve bunlara dair çizimleri içeren Kells Kitabı, Giotto’nun Dante gravürü, Rafael’in Antik Yunan filozoflarının metinlerinden ilham aldığı Atina Okulu freski, William Blake’in Shakespeare’in Bir Yaz Gecesi Düşü için yaptığı Oberon, Titania ve Puck’ı, Rodin’in Dante’nin Cehennem’ini tasvir ettiği Cehennem Kapıları heykeli, Picasso’nun meşhur Don Quixote çizimi, Salvador Dalí’nin Alice’in Harikalar Diyarındaki Maceraları’ndan ilhamla ürettiği bir dizi çizim ve resmi, Melville’in balinası için Tristin Lowe’in Mocha Dick heykeli, A.S. Byatt’in Matisse Öyküleri, Tracy Chevalier’in Vermeer’in aynı adlı tablosundan yola çıkarak yazdığı İnci Küpeli Kız’ı, Arturo Perez-Reverte’nin Flaman Tablosu, Dan Brown’un Da Vinci Şifresi, Don De Lillo’nun performans sanatçısı karakteri Lauren Harike’yle tanıştığımız Beden Sanatçısı, Donna Tartt’in Carel Fabritius’un The Goldfinch tablosundan ilhamla yazdığı aynı adlı romanı,

Orhan Pamuk'un *Benim Adım Kırmızı'sı* (Ateş, 2015: 20) bu bağlamda yapılan çalışmalardan bazılarıdır.

Bu nedenle, bir metnin bir sanatçı tarafından veya bir sanat nesnesinin bir yazar tarafından yeniden ele alınması, sadece özgün ve orijinal eserin değerlendirilmesini değil, bununla birlikte sanatın, edebiyatın ve uyum sürecinin yeniden değerlendirilmesini de teşvik eder. Bu etkileşim bir takım temellendirmelere ve dolayısıyla her iki ortamın veya her ikisinin de öz bilincinin ortaya çıkmasına yol açar. Bu nedenle edebiyat ve sanatın etkileşimi doğası gereği eleştirel, hatta teoriktir.

Mesele güncel sanat üzerinden tartışıldığında iki disiplin arasındaki etkileşimin farklılaştığı gözlemlenmektedir. 1990'lı yıllarla birlikte postmodernizmin tesirinden çıkarak mevcut dönemin sosyal-politik meseleleriyle daha sıkı bağlar kuran çağdaş sanatın beslendiği kaynaklar arasında hikâye anlatma formunun yeniden gündeme geldiği gözlemlenmektedir. Birçok insanın İstanbul Bienali aracılığıyla deneyimlediği güncel sanatın disiplinlerarası ve izleyiciyle etkileşimli oluşu, ifade biçimlerini çoğaltarak sanatçıların kimlik, cinsellik, felsefe, siyaset üzerine kurduğu kişisel anlatılarını daha kolay aktarmalarını sağlıyor. "Rancière, Cahil Hoca kitabında toplumsal eşitliğin sağlanması için gereken özgürleştirici öğrenme/yorumlama pratiğinin sanattan geldiğini söyler. Zihinlerin eylemlerini anlatabilmek için kurduğu dil, eylemlerini anlatıya dönüştürerek paylaşması sanatın kendisidir. Rancière'nin tahayyül ettiği, herkesin sanatçı, yani anlatan ve/veya yorumlayan olduğu eşit topluma ulaşma yolunda kılavuzumuz belli ki güncel sanat ve edebiyat olacak" (Ateş, 2015: 22).

Güncel sanatta yapıtın kendisi ile olduğu kadar, edebi, tarihsel, teorik, felsefi ya da güncel hayat gibi referanslarla söyleşmesi, üretimi yapan sanatçı üzerine belirli sorumlulukları yüklemektedir. Görsel sanatlarda metin, bazen kaynak metni, bazen araştırma malzemesi, bazen görsel araç, bazen de işin içeriğini oluşturabiliyor. Bu kullanım topografyasında birkaç koordinat işaretlendiğinde edebiyat metinlerinin görsel sanattaki kullanımının araçsallaştırma, açıklama, kavramsallaştırma ve biçimselleştirme gibi başlıklar altında toplamak mümkün olabilmektedir (Ünsal, 2019).

2000'li yılların ikinci yarısıyla birlikte daha yoğun dillendirilen *neo-narration*, ana meselesi hikâye anlatmak olan, sanatçının bir tür yazara dönüştüğü, kendi kurgusunu oluşturduğu ve yarattığı hikâyenin de, genellikle üretim süreciyle birlikte, sanat yapıtının kendisini oluşturduğu yeni bir ifade biçimidir (Ateş, 2015). Bu bağlamda, sanatçı ya da yazar tarafından kontrol edilen karakterizasyon, ortam ve olayla, sonuç, edebiyat ve görsel sanat arasındaki sınırları, her ikisini de dikkate alabilecek kadar bulanıklaştıran bir dinamiktir. "Güncel sanat ile edebiyatı yakınlaştıran, sanat yapıtını edebiyatın kıvrımlarında konumlandıran yeni bir olanak olarak görülebilir, zira her iki durumda da kompozisyon birbirine benzer özellikler göstermektedir: Dil, olay, zaman ve mekânın birbirine bağlı bileşenleri" (Ateş, 2015: 25). Bu bileşenlerin bir tür biçime sokulması ve bir anlatım aracına dönüşmesine olan ilgi, sanat ve edebiyat disiplinlerinin birbirlerinden çok da uzak olmayan bir şekilde örtüşmeye başlamasının bir başka yolunu işaret etmektedir. Bu bağlamda güncel sanattaki anlatıya kayan tavır, plastik sanatların edebiyatla daha derinlikli bir yakınlık hatta bir arada kullanım ihtimalini güçlendiren en önemli unsurlardan biri haline gelmiştir.

Teknolojinin son dönemde yarattığı olanaklar, üretim sürecini hızlandırmakla birlikte belirli ölçüde kolaylıklar da sağlamaktadır. "Sosyal medyanın hem edebi eserlerin hem de güncel sanat yapıtlarının üretimi, yorumlanması ve yayılması için uygun bir mecra olması kolektif çalışmalara ve daha geniş izleyiciye ulaşmaya yardımcı olurken, bir yandan da edebi ve sanatsal dili ve anlatı tekniklerini dönüştürüyor şüphesiz" (Ateş, 2015: 25). Farklı pratikler ekseninde yapılan ancak gittikçe melezleşerek bir yakınsamaya dönüşen bu ikili ilişki, dijital formatların yapıt okuma yöntemlerine getirdiği yeni izlenim biçimi, fizikseliğin konumunu ve ne anlama geldiğine dair bir problemi de doğuruyor. Dijital mecraya bağımlılığın ve mahkûmiyetin gitgide arttığı ve etkilerinin yakın gelecekte daha da hissedileceği bir ortamda sanatçıların ve edebiyatçıların yeni ifade olanaklarını hangi yönlere doğru geliştireceği, izleyicinin ve okurun algısını ve yorumlama sürecini nasıl etkileyeceği ve edebiyat-sanat ilişkisini ne tür bir alana doğru evrileceği konusu, yeni süreçte gözlemlenmesi gereken meselelerden biridir.

3.SONUÇ

Anlam ve biçim ilişkisi bağlamında organik bağlar üretebilen, birçok iletişim alanı yaratarak disiplinler üstü bir yaratım ortamına olanak sağlayan, birbirlerinin yetersiz kaldığı noktaları tamamlayabilen ve çok yönlü okumalara zemin hazırlayan edebiyat ve plastik sanatlar, tarihsel süreçte birbirinden farklı

varyasyonlarla ortak bir üretim sürecinin iki temel disiplini olarak defalarca bir araya getirilmiştir. Plastik sanatların hikâye anlatma geleneğiyle bilgiyi aktarma yöntemi olarak alegorik bir dil kullanma alışkanlığı, onu edebiyatın ontolojik yapısına daha hızlı uyumlanmasına yardımcı olur, sahip olduğu geniş ifade olanakları, çalışmanın metnin akışına göre daha kolay programlanabilmesine destek verir. Metinlerarası ilişki kurmak, yeni anlatım teknikleri aramak ve anlatıcı kimlik üzerine yoğunlaşmak, bu iki pratik arasındaki etkileşimi yaratmada, ortak bir noktada buluşturmada başvurulacak önemli kavramlardır. Bu bağlamda tarihsel süreçte edebiyat, bazen yapının kaynak metni olarak, bazen görsel bir araç olarak, bazen de bir araştırma malzemesi olarak günümüze dek plastik sanatların birçok pratiğine uyarlanma eylemi içinde olmuş, yeni bir okuma zemini yaratma gayreti göstermiştir. İçinde bulunulan dönemin sosyo-politik, kültürel ve toplumsal meseleleri bağlamında bu melezleşmenin biçim ve içerikleri farklılık gösterse de birbirlerinin yapısal düzlemlerine her zaman sızmayı başarmış, yeni kurguların yaratılmasında ortak bir paydanın iki önemli aktörü olmuşlardır. Örneğin Ortaçağ'da dinsel kodlar aracılığıyla biçimlenen sanatın ilgisi, güncel sanat ortamında kişisel hayatlar üzerinden yaratılan hikâyelere kaymıştır. Sonuç olarak, uygulanış süreçlerinde birbirlerinden farklı enstrümanlar kullanan, hikâyelerini başka dillerle yazan edebiyat ve plastik sanatlar, yan yana var olma ve birbirleriyle diyalog kurma inisiyatifi kullandıklarında, iki alanın da dönüştüğü bir denklem kurabilirler, hem uygulayıcı hem de deneyimleyiciler için zihin açıcı bir yöntemin iki başat pratiği olabilirler ve bu sanatlararası buluşmayla birlikte geçirgen bağlar türeterek yeni bir hikâye yazma metodu geliştirebilirler.

KAYNAKÇA

- Ateş, S. (2015). *Edebiyat Güncel Sanatın Neresinde?* <http://www.sabitfikir.com/dosyalar/edebiyat-guncel-sanatin-neresinde> (Erişim Tarihi: 05.04.2020)
- Barthes, R. (2013). *Dilin Çalışma Sesi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Benjamin, Elizabeth and Corser, Sophie. (2014). *Introduction. Literature and Art: Conversations and Collaborations*, MHRA Working Papers in the Humanities, 9, pp. 1-8.
- Berger, J. (1995). *Görme Biçimleri*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Foucault, M. (2001). *Kelimeler ve Şeyler*. Çev: Mehmet Ali Kılıçbay. Ankara: İmge Kitapevi.
- Foucault, M. (2013). *Bu Bir Pipo Değildir*. Çev: Selahattin Hilav. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Gewirth, A. (1998). *Clearness and Distinctness in Descartes*. Edited by John Cottingham. Oxford: Oxford University Press.
- Gossetti, J.A. (2007). *The Ecstatic Quotidian Phenomenological Sightings in Modern Art and Literature*. Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press University Park.
- Heidegger, M. (2007). *Sanat Eserinin Kökeni*. Çev: Fatih Tepebaşı. Ankara: De Ki Basım Yayıncılık.
- Hermeneu, G. (1975). *Influence in Art and Literature*. New Jersey: Princeton University Press.
- Ponty, M, M. (2012). *Göz ve Tin*. Çev: Ahmet Soysal. İstanbul: Metis Yayınları.
- Sartre, J. (2008). *Edebiyat Nedir?*, çev. Bertan Onaran. İstanbul: Can Yayınları.
- Sartre, J. P. (1995). *Edebiyat Nedir?*. çev. Bertan Onaran Bertan Onaran. İstanbul: Payel Yayınları.
- Sartre, J. (1999). *Estetik Üstüne Denemeler*. Ankara: Doruk Yayıncılık.
- Ünsal, M. (2019). *Sanata Edebiyat Üzerinden Bakmak*. https://www.borusancontemporary.com/tr/blog-sanata-edebiyat-uzerinden-bakmak_857 (Erişim Tarihi: 12.04.2020).
- Woolf, V.(1987). *Kendine Ait Bir Oda*. Çev: Suğra Öncü. İstanbul: Afa Yayınları.